

CORNELIU STURZU – UN POET PIERDUT SAU PEDEPSIT DUPĂ 1989¹

MARIA-LUCREȚIA STURTZU*

O primă idee de la care pornește cercetarea de față este că punctele comune ale celor care fac parte din generația postbelică de poeți ieșeni, printre care și Corneliu Sturzu, sunt reprezentate de valoare literară, respectiv nonvaloare, așa cum se întâmplă cu oricare altă generație de scriitori. Există, paralel, și unele manifestări radicale specifice perioadei comuniste, de care nici Corneliu Sturzu nu a fost străin, datorită conjuncturii create prin ocuparea unor funcții sau atribuirea unor „onoruri” din partea politicului aflat la putere în anii când scriitorul și jurnalistul își desfășoară activitatea (1957, an în care viitorul poet își începe cariera de reporter la Studioul de Radio Iași, respectiv 1989, când se retrage din viața publică și literară, plecând din funcția de redactor-șef al revistei „Convorbiri literare”). Există în literatura română, mai ales printre cei din generația '60, căreia poetul ieșean îi aparține, cazuri de scriitori care au pierdut, ulterior regimului dinaintea lui 1989, pariul cu receptarea operei lor de către cititori, de către societate, tocmai ca urmare a compromisului făcut de ei cu guvernarea comunistă, fapt pentru care unii au plătit un preț nemeritat. Este important de urmărit ceea ce precizează însuși poetul, referindu-se la cei de după el, care aveau să cunoască ori să recunoască valoarea estetică a poeziei sale cu precădere, dar nu numai. Aceștia din urmă ar trebui mai întâi să-și elibereze conștiințele de dogme și cutume, de prejudecăți și idiosincrazii, de false criterii extraliterare care au funcționat în deceniile postdecembriste cu feroare – după cum considera și poetul estet în cei trei ani cât a mai trăit după schimbările sociale și culturale de după 1989. Este știut că au existat dintotdeauna interferențe între demersul artistic dintr-o anumită perioadă și mentalitățile unei alte epoci, ulterioare, numită în acest caz

¹ Articolul reprezintă textul comunicării omonime susținute la simpozionul internațional *Valențe europene ale românicității actuale*, organizat de Institutul de Filologie Română „A. Philippide” al Academiei Române, Filiala din Iași, și de Asociația Culturală „A. Philippide”, Iași, 21–23 septembrie 2016.

* Școala Doctorală de Litere, Științe Umaniste și Aplicate, Universitatea „Petru Maior” din Târgu- Mureș, absolvent 2017.

postrevoluționară, iar impactul dintre o creație literară și receptarea acesteia de către cititori, devenit o „bursă a valorilor pasagere”, a făcut și va face mult timp „deliciul publicului”.

Avându-l ca profesor la Liceul Teoretic din Pașcani pe Constantin Ciopraga, acesta îi va intui viitoarele abilități artistice și, la fel cum făcuse în cazul lui N. Labiș (pe care Corneliu Sturzu îl va cunoaște și de care se va apropia cu prietenie), îl va îndruma către Iași, unde, în perioada 1953–1957, viitorul poet va urma cursurile Facultății de Filologie–Istorie–Filozofie (secția limba și literatura română) a Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași, fiind considerat un student eminent.

Debutul meu literar a avut loc în anul în care am venit la facultate, mai precis înainte de examenul de admitere în facultate, cu o poezie care se intitula *Sora din Finlanda* [titlu notat, eronat, *Hora din Finlanda* – n.n.] publicată în august 1953, în ziarul „Flacăra Iașului”. Dar debutul într-o revistă literară a avut loc cu câteva luni mai târziu sub oblăduirea poetului George Mărgărit, în revista „Iașul Nou” [nr. 1, din 1954 – n.r.]. Poezia se intitula *Învățătorul meu* (Parascan 2011: 37).

Primul volum, din 1964, *Arcade peste anotimp*, publicat la Iași de către Filiala Uniunii Scriitorilor din RPR, Comitetul de cultură și artă, este cartea pe care autorul, fiind conștient de slaba valoare estetică, puternic dominată de amprenta patriotic-juvenilă, naivă, idealistă, – specifică vârstei biologice de atunci –, nu o va mai lua în discuție nici în unica sa antologie antumă. „Poemele de început ale lui S. sunt puternic marcate de ideologia vremii. [...] Acest volum va rămâne totuși «un păcat de tinerețe»” (Parascan 2011: 37), acesta nefiind însă un caz singular în poezia și literatura timpului, caracterizată de un puternic „avânt socialist” și printre intelectuali, mai ales în rândul celor tineri.

Cel de-al doilea volum al poetului, *Autoportret pe nisip*, apărut în colecția *Luceafărul*, patronată de Editura pentru Literatură și Artă, va începe să atragă atenția criticilor din perioada respectivă, nu toți regăsind însă în scrierile sale scânteia artistică pe care o intuise profesorul și criticul Constantin Ciopraga.

Unor poeți tineri le place să poarte togă, să officieze cu toate instrumentele retoricii; sunt alții care preferă armura invizibilă a discreției. Un *Autoportret pe nisip* – [...] pare a sugera ideea de efemer, de limitat; în realitate, volumul tinde, ca să reluăm o frumoasă imagine din Ion Pillat, către eternitățile de-o clipă. În cuprinsul lui se autocaracterizează un liric în căutarea profilului adecvat. [...] e un contemplativ, un cărturar, preferințele lui fiind mai totdeauna intelectuale (Ciopraga 1966: 5–6)².

Intelectual, reflexiv, călător, asociativ, confesionar, fantezist, romantic reticent, delicat, modern – toate sunt atribute pe care pe atunci tânărul poet C. Sturzu le-a primit drept laude din partea criticului mai sus amintit; se cuvine să cităm câteva rânduri emblematice din poemul care dă și titlul volumului:

² A se vedea textele *Recviem pentru ucișii în lupte* sau *Natură statică*.

Cineva îmi făcuse cu mâna un semn/ să-mi iau chipul aruncat pe țărnișă și să merg./ Dar o pasăre coborâse lângă mine/ și-mi ciugulea obrazul.// Întâi buzele, apoi conturul frunții./ părul, sprâncenele.../ Și eu priveam cum îmi dispărea chipul/ până nu am mai fost/ decât o bătaie de aripă,/ o repetată bătaie de aripă/ neliniștită mereu,/ mereu schimbătoare/ după respirația febrilă-a luminii// (Sturzu 1966: 17–18).

Poemul induce o stare sumbră, melancolică, datorată unei constatări personale a poetului: dorința de epuizarea prin creație, prin scris. „Pasărea” nu e decât un *alter ego* care-i consumă ființa biologică, în favoarea sau lăsând loc ființei creatoare, act acceptat și asumat, moment al trecerii către un alt prag în șirul experiențelor sale artistice.

Anul 1969 va aduce cu sine publicarea unui nou volum de poezii, anume *Restituirea jocului*, apariție editorială căreia criticul Valentin Tașcu îi acordă o atenție aparte în *Poezia poeziei de azi*, publicată la Iași în 1985:

reabilitarea unui limbaj capabil să demonstreze orice logică încorsetată, să acorde oricărui fenomen multiple direcții de dezvoltare, retrospective, introspective sau vizionare. Un joc, de pildă, explică senzația maturizării care l-a derutat până nu de mult (Tașcu 1985: 276).

Joc de cuvinte este un poem reprezentativ, în care tot ceea ce se presupune a constitui paliative ale unei boli produse de ludic, sunt de fapt „Cuvinte periculoase/ ca niște câini turbați, ca smoala/ iadului, cuvinte dușmănoase/ ca niște vise-n care se întunecă/ o zare de adevăr” (Sturzu 1966: 76–77). Reprezentativă pentru volumul în discuție, cu multiple și vaste conotații interpretative chiar și actuale, considerăm că este poezia *Să facem jocurile*:

Să facem jocurile./ Și cine va trișa va fi ucis./ [...] Ori a crescut fără să bănuim,/ un ban de cer pe care nu-l jucăm,/ fiindcă de câștigători ne e rușine,/ ca ultimii să-ncepem să trișăm.// *Să facem jocurile-n fine!!!* (Sturzu 1969: 65).

La fel, *Joc de cuvinte*, *Joc de fachir*, *Jocuri cu arcuri* sunt texte care atrag atenția asupra conținutului lor puternic metaforizat și unui cititor actual, fiind greu traductibile.

De altfel poetul se recunoaște singur acrobat suit pe frânghii de vorbe, clown fluiert pentru neîndemănare, cocostârc pe-un singur picior al sufletului, armă agățată în panoplie, printre alte arme de-o nefolositoare noblețe (Piru 1975: 207).

Anul în care C. Sturzu va publica două volume, *Duhul pietrelor și Cantilene*, este 1970. Din nou, C. Ciopraga va acorda o atenție deosebită acestora.

Trecut prin filtre multiple, intelectualizat uneori, lirismul lui C. Sturzu pendulează de la transcrierea stărilor intime comune, la marile întrebări existențiale. Privirile solicitate inițial de materie, de concretul cotidian, transcend brusc dincolo de orizont într-un univers necunoscut, explorat cu neliniște. E, în fond, tentația milenară de a trece pragul spre un *dincolo* fascinant (Ciopraga 1971: 8).

Unele texte atrag din nou atenția: *Ca-n scoică, somnul, Pirații cei buni, Inscricție pe asfalt, Ferestre, Lamento* etc., dar remarcabile rămân și instantaneele italiene, inspirate din chiar natura lor, poetul urmând cursuri de estetica artei în Perugia: *Francisc din Assisi, Vânzătorul de oglinzi, Spasm* etc. În al doilea volum din 1970, *Cantilene*, criticul vede „niște melodii monocorde. Sunt de fapt inscripții, elegii, reverii pe margini de lecturi, pe care le unifică ideea de cântec în șoaptă” (Ciopraga 1971: 8), cele mai reprezentative poeme din acest punct de vedere fiind *Metropola, Țărm nerostit, Memorial, Excursie* etc.

Publicat în 1973, volumul următor, *Camera de recuzită*, are un aspect de jurnal intim. Titlul ne duce cu gândul la perioada în care poetul era director al Teatrului Național din Iași, o perioadă fastă, teatrul reprezentând un loc pe care l-a îndrăgit enorm. *Camera de recuzită* poate reprezenta, pentru cititorul pus în temă cu biografia scriitorului, locul unde *Vorbește în șoaptă, octombrie...* Timbrul elegiac, semnalat de critica timpului, reprezintă o derivare „a tehnicii blagiene, diluată în arborescențe care trădează inaderența la un principiu organic” (Iorgulescu 1973: 2). Din recuzita adunată în camera poetului nu lipsesc *Rechinul mort, Mască tragică, Final*: „Toate-au rămas de acum suspendate,/ Brațul în aer, dorul pe zare oprit/ Ca pe-un ecran la orele șapte și jumătate,/ Unde s-a scris: În sfârșit!//” (Sturzu 1973: 116).

Despre poemele din *Anotimpul încrederii* (între care *Numele cu care te strigi, Neoromantică, Ex libris, Geografii, Adagio* etc.), volum de versuri apărut la Editura Eminescu în 1974, Șerban Axinte (DGLR) spune că ar fi putut sta alături de cele anterioare, fără a constitui un volum aparte.

Volumul anului 1978, *Vântul din oglinzi*, reprezintă „o fantezie subtilă, care anunță celălalt revers al poeziei lui C. Sturzu – înclinația spre reverie, luciditate” (Moraru 1978: 15). Aici Sturzu pare a fi un alt poet, „conștient de valențele nonfigurative ale limbajului” (Moraru 1978: 15). Este, așa cum l-a văzut și critica, un volum care respiră libertate.

Volumul antologat, *Zigurat*, apărut la Editura Junimea în 1979, pare a fi punctul culminant al creației lui C.S. Așa a fost primit, cel puțin, la timpul respectiv: „Selecția din *Zigurat* e făcută sub semnul unei remarcabile exigențe” (Leonte 1979: 10).

Prin *Arhipelagul altor umbre*, din 1985, poetul trăiește cea mai profundă tristețe, una implacabilă și covârșitoare. Este momentul în care lasă scrisori fiicei, momentul în care totul e lăsat să se întâmple *Târziu, mai târziu...*, poate un cântec de lebedă.

Ultimul volum de poezie publicat de poet, *Neconținută veghe*, Editura Militară, București, 1989, nu va produce reacții prea multe în lumea literară și critică, deși este un volum al miturilor, al istoriei atât de îndrăgită de poet. Mărturie stau poeme ca: *Brad la Alba Iulia, Lăpușnii, Horea, Moartea lui Prometeu* etc.

În 2006, fiica adoptivă a poetului avea să culeagă și să tehnoredacteze antologia postumă a poetului cu titlul *Neopaleografii*, primită bine la acel timp.

În decembrie 1989 fost-a alungat cu pietre din cetatea literelor. Printre cei care au făcut-o s-au numărat și unii ocrotiți părintește de poet. Volumul acum apărut dă seamă de un scriitor care își are locul lui important în agora scrisului românesc. [...] Talentul se întâlnește la acest scriitor cu știința scrisului virtuos stăpânită și se scaldă în apele fermecate ale culturii selecte. [...] Trece cu bine proba grea a recitării. Omul Corneliu Sturzu a dispărut ca zidurile Bizanțului. Scriitorul există pe mai departe asemenea spiritului din adânc al Levantului³ (f.a. 2006: web).

Controversat și marginalizat, în urma unui accident vascular cerebral, se stinge din viață la vârsta de 57 de ani, în ziua de 27 iunie 1992; este înmormântat la Cimitirul „Eternitatea” din Iași.

BIBLIOGRAFIE

A. Izvoare și lucrări de referință

- Sturzu 1964 = Corneliu Sturzu, *Arcade peste anotimp*, Iași, Editura Filialei Uniunii Scriitorilor din RPR.
- Sturzu 1966 = Corneliu Sturzu, *Autoportret pe nisip*, prefață de Constantin Ciopraga, București, Editura pentru Literatură.
- Sturzu 1969 = Corneliu Sturzu, *Restituirea jocului*, București, Editura pentru Literatură.
- Sturzu 1970a = Corneliu Sturzu, *Duhul pietrelor*, București, Editura Albatros.
- Sturzu 1970b = Corneliu Sturzu, *Cantilene*, Iași, Editura Junimea.
- Sturzu 1973 = Corneliu Sturzu, *Camera de recuzită*, Iași, Editura Junimea.
- Sturzu 1974 = Corneliu Sturzu, *Anotimpul încrederii*, București, Editura Eminescu.
- Sturzu 1978 = Corneliu Sturzu, *Vântul din oglinzi*, București, Editura Eminescu.
- Sturzu 1985 = Corneliu Sturzu, *Zigurat*, Iași, Editura Junimea.
- Sturzu 1979 = Corneliu Sturzu, *Arhipelagul altor umbre*, Iași, Editura Junimea.
- Sturzu 1989 = Corneliu Sturzu, *Neconținută veghe*, București, Editura Militară.
- Sturzu 2006 = Corneliu Sturzu, *Neopaleografii*, Iași, Princeps Edit.

B. Literatură secundară

- Barbu 1975 = Eugen Barbu, *Calofili și livrești: Corneliu Sturzu*, în *O istorie polemică și antologică a literaturii române de la origini până în prezent. Poezia română contemporană*, vol. I, București, Editura Eminescu, p. 364–365.
- Busuioc 2009 = N. Busuioc, *Sturzu Corneliu*, în *Scriitori și publiciști ieșeni contemporani. Dicționar: 1945–2008*, Iași, Vasluiana '98, p. 654–655.
- Ciopraga 1971 = Constantin Ciopraga, *Duhul pietrelor și Cantilene*, în „Fragmentarium”, VI, nr. 3 (258), 16 ianuarie, p. 8.
- Felea 1980 = Vasile Felea, *Corneliu Sturzu. Vântul din oglinzi*, în *Aspecte ale poeziei de azi*, vol. II, Cluj-Napoca, Editura Dacia, p. 131–133.
- Iorgulescu 1973 = M. Iorgulescu, *Camera de recuzită*, în „Luceafărul”, XVI, nr. 43 (600), 27 octombrie, p. 2.
- Leonte 1979 = Liviu Leonte, *Zigurat*, în „Contemporanul”, nr. 32, 10 august, p. 10.
- Moraru 1978 = Corneliu Moraru, *Vântul din oglinzi*, în „Flacăra”, XXVII, nr. 24, 15 iunie, p. 15.
- Oarcăsu 1967 = Ion Oarcăsu, *Noi „luceferi”*, în *Oglinzi paralele. Eseuri și foiletoane*, Cluj, Editura pentru Literatură, p. 261–264.

³ A se vedea *Retragerea din Bizanț* [n.n.].

- Parascan 2011= Constantin Parascan, *Istoria Junimii postbelice*, Iași, Editura Timpul, p. 36–42.
- Piru 1975 = Alexandru Piru, *Corneliu Sturzu*, în *Poezia românească contemporană 1950–1975*, vol. II. *Generația mijlocie. Generația tânără*, București, Editura Eminescu, p. 206–208.
- Tașcu 1985 = Valentin Tașcu, *Corneliu Sturzu: „Orice-ar fi să se-tâmpale, un cântec va curge”*, în *Poezia poeziei de azi*, Iași, Editura Junimea, p. 275–282.
- Zalis 1975 = Henri Zalis, *Ex Libris*, în *Tensiuni lirice contemporane*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, p. 275–281.

C. Sitografic

f.a., *Proba recitirii*, <http://www.ziarulevenimentul.ro/stiri2/Fotograme/proba-recitirii--127355.html> (accesat la 02.12.2015, ora 15:20).

CORNELIU STURZU – A LOST OR PUNISHED POET AFTER 1989

The paper entitled *Corneliu Sturzu – a lost or punished poet after 1989* aims to complete a critical and also a monographic perspective on the poetic and aesthetic work of this postwar writer from Iași. The author considered the volumes of poetry published during his life, and the only anthology that appeared posthumously and discussed his status as an aesthete. Poet, novelist, essayist and journalist, Corneliu Sturzu was born on January 26, 1935 in Pașcani, Iași County and died on June 27, 1992 in Iași. His work includes 12 volumes of poetry, aesthetic studies, published in a volume entitled *Artă și sensibilitate* in 1975, novels, literary chronicles, reports – most published at the time, another part being still in manuscript. Among of poetry volumes we mention in the order of their publication: *Arcade peste anotimp*, Iași, 1964; *Autoportret pe nisip*, Bucharest, 1966; *Restituirea jocului*, Bucharest, 1969; *Cantilene*, Iași, 1970; *Duhul pietrelor*, Bucharest, 1970; *Vatra legendelor*, Bucharest, 1970; *Camera de recuzită*, Iași, 1973; *Anotimpul încrederii*, Bucharest, 1974; *Vântul din oglinzi*, Bucharest, 1978; *Zigurat, Iași, 1979*; *Arhipelagul altor umbre*, Iași, 1985; *Neconținută veghe*, Bucharest, 1989; *Neopaleografii*, posthumous anthology, 2006, the last being published by the adopted daughter of the writer at Princeps Edit Publishing House in Iași. The volumes translated into other languages are: *Iarba din răspântii*, lyrics in German language, Cluj-Napoca, Dacia Publishing House, in translation of Horst Helge Fassel, 1979 and *Somnul menadelor* – Serbo-Croatian lyrics, Skopje, translation Taško Sarov, 1985.

Keywords: *poetry, postwar, aesthetics, Romanian, communism.*